

سرمقاله

مهدویت در چشمه‌سار رضوی

سلیمان بن جعفر گوید: «از امام رضا علیه السلام سؤال کردم: آیا زمین از حجت خالی می‌شود؟ حضرت فرمودند: اگر به قدر یک چشم به هم زدن، زمین از حجت خالی بماند، اهل خود را فرو می‌برد»^۱.

حضرت ثامن الحجج علیه السلام یکی از امامانی است که توجه ویژه به مسأله مهدویت داشته‌اند و با روایات متعدد به تبیین وقایع آخرالزمان و به کیفیت ظهور فرزندش امام مهدی علیه السلام پرداختند؛ از جمله ولادت،^۲ اوصاف و شمایل امام،^۳ بشارت‌های کتاب‌های آسمانی،^۴ حوادث و فتنه‌هایی که قبل از ظهور رخ می‌دهد،^۵ غیبت و وضعیت مؤمنان در دوران غیبت،^۶ وظایف شیعه در عصر غیبت،^۷ چگونگی ظهور حضرت،^۸ یاران و همراهان امام مهدی علیه السلام،^۹ پاک شدن زمین از لوث ستمکاران و

۱. سألت الرضا علیه السلام فقلت: «تخلوا الارض من حجة؟ فقال: اوخلت الارض طرفة عین من حجة لساخت باهلها». (صدوق، محمد بن علی بن حسین، کمال الدین و تمام النعمه، قم، دارالکتاب الاسلامیه، ۱۳۹۵ق؛ صفار، محمد بن حسن، بصائر الدرجات، قم، کتابخانه آیه ۱... مرعشی نجفی، ۱۴۰۴)

۲. ر.ک: کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۷۰، ح ۱؛ غیبت نعمانی، ص ۱۷۳، ح ۹.

۳. ر.ک: عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۶، ح ۱۴؛ وسیلة النجاة، ص ۴۱۶.

۴. ر.ک: عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۵۱، ح ۱۶.

۵. ر.ک: عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۶، ح ۱۴؛ قرب الاسناد، ص ۳۷۴؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۴۲، ح ۱۱۳؛ غیبت نعمانی، ص ۲۶۲، ح ۱۲.

۶. ر.ک: کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۵۱، ح ۲، ص ۳۷۱، ح ۵؛ علل الشرایع، ج ۱، ص ۲۴۵، ح ۶؛ غیبت طوسی، ص ۳۳۶، ح ۲۸۳؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۸۰، ح ۴؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۹۶، ح ۱۴.

۷. ر.ک: عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۵۸، ح ۲۱۴؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۵۱ و ۳۰۴، ح ۱۶.

۸. ر.ک: عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۵۹، ح ۲۳۰.

۹. ر.ک: علل الشرایع، ج ۱، ص ۵؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۰۴، ح ۱۶.

بسط و گسترش عدالت^۱ به خصوص ضرورت وجود حجت خدا در میان مردم و خالی نبودن زمین از حجت الهی^۲ و... این یک سؤال مهم و کلیدی است و باید بدان توجه ویژه داشت که چرا زمین لحظه‌ای خالی از حجت حق نیست؟ مرحوم کلینی در کتاب کافی، باب الحجة روایات فراوانی در این زمینه آورده که نشان از اهمیت موضوع دارد؛ روایاتی نظیر:

«قوام زمین و آسمان و کل هستی به جهت وجود امام است و طبیعت لحظه‌ای بی وجود حجت الهی هستی نمی‌یابد و همانند دریا بی قرار و ناامن خواهد شد»^۳ و یا وقتی از امام صادق علیه السلام سؤال شد آیا زمین بدون امام بقاء دارد؟ حضرت فرمودند: «زمین تهی از امام بقاء و هستی ندارد» و این مسأله حضور و ضرورت وجود حجت الهی بقدری جدی است که امام صادق در بیان نورانی دیگری می‌فرماید: «اگر فقط دو نفر در روی زمین سکونت داشته باشند ناچاراً باید یکی از آنها حجت و ولی خدا باشد»^۴ و آخرین کسی که بر طبق روایات دنیای فانی را ترک می‌کند و وفات می‌یابد امام خواهد بود تا زمین خالی از حجت نباشد.^۵ در این زمینه روایات زیادی وجود دارد که به همین مقدار بسنده می‌شود. نکته مهم، شرح و تفسیری است که صدر المتألهین شیرازی در این زمینه دارند؛ او در شرح این روایات می‌گوید: «انما قامت بوجوده الارض و من فیها لکون وجوده الکوئی علة غائبة لوجودها، فلا تقوم الارض و من فیها لحظة الا بوجود الانسان الكامل...»^۶.

انما از ادات حصر است و افاده انحصار می‌کند که امام علت غایی عالم است، به

۱. ر.ک: کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۷۱، ح ۵.

۲. ر.ک: کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، صص ۲۰۴ و ۲۷۲.

۳. «لو ان الامام رفع من الارض ساعة لماجت باهلها، كما يموج البحر باهله» (کلینی، کافی، ج ۱، ص ۱۷۹، امام باقر علیه السلام).

۴. «لو بقيت الارض بغير امام لساخت». (همان)

۵. «لو لم يبق في الارض الا اثنان لكان احدهما الحجة». (همان)

۶. صدر المتألهین شیرازی، قوام الدین محمد، شرح اصول کافی، ج ۲، ص ۵۰۲.

هر حال اگر علت غایی نباشد، فاعل، فاعلیت نمی‌یابد و فعل نیز بدون علت غایی وجود و بقایی ندارد. امام را نباید فقط در احتیاج مردم به راهنما خلاصه کرد، زیرا به قرینه «و من فیها» باید در نیازمندی تمام هستی به وجود امام توجه کرد. به قول متکلم بزرگ شیعی خواجه نصیرالدین طوسی وجود امام لطف است، حتی اگر در مرأی و منظر مردم نباشد و در پس پرده غیبت و زیست پنهانی داشته باشد، زیرا وجودش غیر از تصرف اوست؛ چون «تصرفه لطف آخر»^۱. غیبت معنای فقدان نیست و نمی‌تواند باشد، بلکه حضورش ضرورتی در هستی است.

با توجه به روایات فوق می‌توان نکات ذیل را یادآور شد:

۱. وجود همه جمادات، نباتات و حیوانات و بویژه انسانها، مدیون وجود حجت الهیه است و اگر حجت خدا نبود، ممتنع بود حتی گیاهی از زمین رویش پیدا کند.^۲

۲. حجت الهی باید در همین نشأه و در کسوت انسانی موجود باشد، زیرا قرآن کریم به این مسأله تأکید دارد، لذا در آیه‌ای می‌فرماید:

اگر رسول ما فرشته‌ای مجرد بود، باز او را در کالبد جسمانی به شکل یک انسان (مرد) در این عالم می‌فرستادیم.^۳

۳. در هر زمانی خداوند بندگانش را از حجت خودش اعم از پیامبران و امامان و برهان قاطع بی‌بهره نکرده و نخواهد کرد. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «خداوند هیچگاه بندگان خود را بدون پیامبر یا کتابی آسمانی، یا برهانی قاطع یا راهی استوار رها نساخته است».^۴

۴. امام زمان آخرین حجت الهی بر بندگان است، امیرالمؤمنین می‌فرماید: «او - امام

۱. طوسی، نصیر الدین، کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد، المقصد الخامس فی الامامة، ص ۱۸۲.

۲. امام سجاد علیه السلام: «و بنا ینشر الرحمة و تخرج برکات اهل الارض...». (حائری، جعفر عباس، بلاغة الامام علی بن الحسین علیه السلام ص ۲۹)

۳. ﴿ وَكُلُّ جَعَلْنَا مَلَكًا لِّجَعَلْنَاهُ... ﴾ (انعام: ۹)

۴. «و لم یخل الله سبحانه خلقه من نبی مرسل او کتاب منزل او حجة لازمه، او محجة قائمه». (نهج البلاغه،

خطبه ۱، ص ۳۸)

مهدی علیه السلام - باقی مانده حجت‌های خدا و جانشینی از جانشینان پیامبران است.^۱
 ۵. توفیق معرفت حجت را باید از ذات اقدس الهی طلب کرد که اگر این معرفت حاصل نشود انسان به اعماق ظلمت و تاریکی سقوط خواهد کرد.^۲
 حال باید گفت:

با توجه به مقام وجودی امام در قلمرو آفرینش ضرورت مستمر خلیفه الهی در محدوده طبیعت مشخص می‌شود، زیرا او آن چشمه نوری است که طبیعت را از ظلمتکده نیستی به روشنایی هستی در می‌آورد و از آن‌رو که هستی برترین گوهری است که خدا در دامن ممکنات می‌افکند و بالاترین نعمتی است که نصیب آنها می‌کند و همراه با این بهره‌مندی است که دیگر خصلتهای کمالی چون توانایی، آزادی، علم، حیات، زیبایی، جلال، وقار و... سیلان می‌یابد. بنابراین در می‌بایم که امام، بزرگتر گوهری است که خداوند از گنجینه غیب در قلمرو آفرینش آشکار کرده و در پرتو درخشندگی او شب سیاه نیستی به روز درخشان هستی بدل گشته است. وجود امام - حجت الهی - این چنین نعمتی است. نعمتی وصف ناشدنی و بلند پایه.^۳

پس باید با تلاش فراوان میزان بهره‌مندی مردم از نور وجود حجت حق را افزایش داد. در پایان لازم به یادآوری است این شماره مجله انتظار موعود به مجموعه مقالات برگزیده «جشنواره مهدویت و امام رضا علیه السلام» اختصاص یافته، مقالاتی که دارای رتبه برترند، باشد که با چاپ این مقالات توانسته باشیم بخشی از معارف مهدوی در اندیشه رضوی را تقدیم پژوهندگان تشنه معارف مهدوی کرده و زمینه استفاده هرچه بیشتر آنان را فراهم آوریم.

سردبیر

۱. «... بقية من بقايا حجته، خليفة من خلائف انبيائه». (نهج البلاغه، خطبه ۱۸۲، ص ۲۴)
 ۲. «... اللهم عرفني حجتك فانك ان لم تعرفني حجتك ضللت عن ديني». (كافي، ج ۱، ص ۳۲۷، ح ۵)
 ۳. رضوی، محمد تقی، مشکوة، ص ۶۶.

مرکز تخصصی مهدویت
حوزه علمیه قم

فصلنامه علمی - تخصصی
سال دهم، شماره ۳۳، پاییز و زمستان ۱۳۸۹

شاخص‌ها و نشانه‌های امامت در مکتب رضوی

علی ربانی گلپایگانی *

چکیده

امامت در مکتب رضوی، منزلت بسیار والایی دارد؛ منزلتی که خداوند، آن را پس از مقام نبوت و خلت به ابراهیم علیه السلام عطا کرد. امام، خلیفه خدا و رسول خدا است و در فضایل و کمالات، یگانه روزگار خویش است. امام، از علم جامع و کامل برخوردار است؛ علمی که از طریق وراثت از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و از الهام الهی دریافت کرده است و به وسیله آن در پاسخ به هیچ پرسشی فرو نخواهد ماند. امام از ویژگی عصمت برخوردار است و از خطای علمی و معصیت و لغزش عملی مصون است. امام، علاوه بر ولایت تشریحی، ولایت تکوینی نیز دارد و با اذن و مشیت الهی می‌تواند کارهای خارق العاده انجام دهد. راه تعیین و تشخیص امام، نصب و نص الهی و شرعی است؛ زیرا افراد بشر از شناخت مقام و منزلت و صفات امامت ناتوانند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به دستور خداوند امامت را پس از خود به امیرالمؤمنین علیه السلام سپرد و عهد امامت تا قیامت به نسل معصوم او اختصاص یافته است.

کلید واژه‌ها: امام رضا علیه السلام، امامت، شاخص‌های امامت، نشانه‌های امام.

مقدمه

امامت در بینش اسلامی، جایگاه بسیار والایی دارد، پیشوایی که انسان در دنیا برمی‌گزیند، مسیر سعادت یا شقاوت آخرتی او را مشخص می‌کند. بر این اساس است که خداوند فرموده است: روز قیامت، انسان‌ها را به پیشوایانشان فرا می-

*. استاد حوزه علمیه قم.